

הטמעת נושא החקר בגני אפרתה מזווית אישית

אביטל פריאל

כתיבת חיבור זה הייתה עבורי כמו מסע מופלא בזמן. זו הייתה מתנה עבורי להתבונן על הדרך שבה הלכתי ועל הצמיחה המקצועית שלי.

סיימתי את עבודתי כמנהלת גן לפני שלוש שנים, וכיום אני גננת רוטציה. כשגננת האם מתקשרת אליי לתיאום ציפיות לנושא שנעסוק בו השנה, אני תמיד אומרת שאני לא יודעת. אין לי תכנית שנתית וזה לא מחוסר אחריות. אין לי תכנית, כי אני מאפשרת לילדים לבחור את התכנים. אני מאפשרת לילדים ללמוד מה שהם אוהבים, אני מאפשרת לילדים ולי למידה של סקרנות, התלהבות, יצירתיות. אני לא מסוגלת ללמד יותר בדרך אחרת. אבל לא תמיד זה היה כך.

צעדים ראשונים ביישום למידת החקר

בתחילת דרכי בגן אפרתה היה לי קשה מאוד ליישם את למידת החקר, מהסיבה הפשוטה שלא מצאתי זמן פנוי כדי להתחיל נושא חקר. הלמידה השוטפת בגן וניהולו תפסו את כל זמני, ואם לא הייתי מקבלת הכוונה ועידוד, בטוחתני שלא הייתם קוראים עכשיו שורות אלו... למרבה המזל זכיתי בהדרכה של ד"ר דוד ברודי. המפגשים שלנו היו אחת לשבועיים במתכונת של צפייה בגן, ולאחר מכן שיחת משותפת והדרכה בהתאם לצרכים שלי ולקידום עקרונות גני אפרתה.

דוד עודד אותי להתחיל במשהו קטן את החקר, ליזום חקר קטן סביב נושאים מזדמנים בגן. הגישה הזו גרמה לי לפתוח עיניים ולהתבונן במתרחש סביבי בגן. תוך כדי עבודה חיפשתי נושא לחקר שיעניין גם את הילדים וגם אותי, וכך הגעתי לנושא הנמלים. ראיתי ילדים עוקבים אחרי נמלים ומתעניינים בהן. החלטתי להציף את הנושא והכרזתי בגן שמי שרוצה ללמוד על נמלים יכול לגשת אלי ויחד נלמד עליהן. החקר הזה היה מוצלח מאוד. אפשרתי לילדים לשאול שאלות ולשער השערות. הילדים רצו לדעת מה קורה לנמלים מתחת לאדמה. חשבנו יחד איך נגלה את התשובה, ושלחנו פתקים הביתה עם בקשה לאיסוף מידע. הפגישה הזו גרמה לי להתלהבות וסקרנות, והרעיונות ללמידה ולתיעוד

החלו לעלות. עקבנו אחר הנמלים בחצר, ראינו תמונות של מחילות הנמלים מתחת לאדמה והכנו לוח שהדגים את המחילה. בהמשך אפשרתי לילדים לבחור נושא. ערכנו הצבעה, ורוב הילדים בחרו בנושא האגדות. הרגשתי שאיני יודעת איזו למידה לקדם בנושא הזה ופניתי לקבל את עצתו של דוד שכיוון, יעץ ונתן רעיונות יצירתיים שמעבר לצורך שלי באותו זמן גם פיתחו בי יצירתיות וחשיבה מחוץ לקופסה.

עם זאת בשנתיים הראשונות נושא החקר עדיין לא היווה גורם מרכזי בגן. העבודה נעשתה בקבוצה קטנה, ולא באופן קבוע. גם המקום שהקציתי לתיעוד ולתוצרים על גבי הקירות בגן היה צנוע. אך התקדמתי בקצב שלי, בהתאם ליכולת ולפניות הנפשית שלי.

שיחת מטרות כמנוף להתקדמות בחקר

לשיטתו של דוד, אחד הדברים החשובים בהטמעת העקרונות של גני אפרתה היה שיחת מטרות. במשך כל השנים שהייתי גננת בגני אפרתה קיימנו שיחה שבה הצבנו מטרות לשנה הבאה וגם חשבנו כיצד נעריך את ההצלחה שלנו. יחד קבענו שנושא החקר יגדל ויהווה נדבך משמעותי בחיי הגן. הצבת מטרה עודדה אותי למצוא דרך להגשים אותה, וכך התחלתי ליישם את נושא החקר בגן בצורה משמעותית יותר בהדרכת דוד, צעד אחרי צעד. גם הפעם עבדתי על נושא חקר בצד נושא נוסף מרכזי בגן, אך הפעם הרגשתי כי נושא החקר הולך ותופס מקום יותר מרכזי בחיי הגן, ולפעמים אף עולה על הנושא המרכזי שאני בחרתי. דבר מעניין נוסף שקרה הוא שגם את הנושא המרכזי לימדתי בסגנון אחר. הפסקתי "להעביר חומר" לילדים והתחלתי לעודד יותר שאלות חשיבה, השערות והסקת מסקנות, בדרך דומה למה שעשיתי בחקר. אני חושבת שככל שהרביתי להתנסות בחקר כך גם גברה המיומנות שלי בשיח פתוח וקשוב עם הילדים. גיליתי שהחקר מאפשר לי לגעת בנושאים רבים כמו מתמטיקה ואוריינות בצורה שקרובה לעולמו של הילד ומאפשרת למידה משמעותית.

אורך פרויקט החקר

החקר לובש ופושט צורה במהלך הלמידה. הוא יכול להיגמר במפגש אחד או שניים ויכול להימשך לאורך זמן רב. בתחילת עבודתי היה פרויקט חקר אחד שנמשך לאורך תקופה ארוכה: חקר אפריקה. גם כאן עבדתי בקבוצות מזדמנות וחקרנו נושאים רבים שקשורים לאפריקה: מפת אפריקה, כלי נגינה, מוזיקה, לבוש ועוד. סיימנו במסיבה אפריקאית חגיגת שכללה ריקוד אפריקאי שהילדים המציאו. כאן החקר היה קצת יותר מכוון, אך נעשה

בהתלהבות ומתוך סקרנות של הילדים ושלי. כולם רצו לקחת חלק, להשתתף ולחוות. אני חושבת שהחקר הזה שהיה חוויה עשירה וטובה, השאיר אצלי רצון להמשיך וליישם את שיטת החקר בגן. זכורים לי פרויקטים אחרים כמו חקר האבן, שהילדים החלו לחקור ולמיין אבנים, אך הוא נמשך רק שני מפגשים. בצד האכזבה נולדה התובנה שלא ניתן להמשיך פרויקט חקר אמיתי, אם הילדים לא מעוניינים בו. חקר טוב הוא חקר המאפשר למידה והתפתחות מתוך שמחה והנאה.

בחירת נושא חקר

נושאי חקר יכולים להיבחר על ידי הגננת או על ידי הילדים. בגן שלי, לרוב, נושא החקר נבחר על ידי הילדים. פעמים עבדתי בקבוצות מזדמנות ופעמים בקבוצות קבועות. היתרון בקבוצה המזדמנת היה שכל הילדים שהשתתפו היו ילדים שהיו מעוניינים וסקרנים ללמוד, לשמוע ולעשות. המוטיבציה ללמידה הייתה גבוהה, והתפוקה שלה הייתה גבוהה. למיטב זכרוני אף ילד לא הפריע ללמידה, ואם מישהו גילה חוסר עניין, הוא פשוט עזב את הקבוצה והלך לעסוק בדבר אחר שכן עניין אותו. אחד העקרונות של גני אפרתה הוא שילד לומד במקום שליבו חפץ, וילד לומד בכל פעילות, ולכן לא היו לי רגשות אשמה אם ילד עזב את קבוצת החקר. הילדים גילו התלהבות רבה, תיעדו ויצרו, ולאחר מכן אף שיתפו במליאה את שאר ילדי הגן. התחושה שלי הייתה שיש כאן למידה מעמיקה ומלאת שמחה. בהמשך יצרתי קבוצות למידה קבועות שבהן הילדים בחרו את הנושא של החקר, וכך גם יכולתי לעקוב אחר הלמידה של הילדים בצורה מסודרת ויעילה יותר.

פעם בשנה כיוונתי לנושא אחד שהיה לי מעניין וחשוב ללמד. נושא חקר שכל ילדי הגן היו שותפים בו, והוא היה הנושא המרכזי של הגן. בכל שנה לפני חג הפסח חקרנו את מצרים העתיקה. אף על פי שחקרתי את הנושא כל שנה, תמיד הגענו לדברים אחרים, ואני תמיד למדתי דברים חדשים.

נושא החקר כנושא מרכזי בגן

עם השנים החקר הולך ותופס מקום יותר מרכזי ומשמעותי, עד שאני מפסיקה לתכנן נושאים ומאפשרת לילדים לבנות את התכנית השנתית של הגן. כמובן, עסקנו בנושאים קבועים בלוח השנה כמו חגים, אך גם כאן אפשרתי לילדים לבחור את הנושאים שמעניינים אותם. ההנחה היא שהילדים מגיעים לגן עם ידע קודם, ולכן חשוב לברר לפני שמתחילים

ללמד על חג מסוים מה הילדים כבר יודעים? מה עוד מעניין אותם לדעת? בצורה זו לימדתי את ילדי הגן את נושא החגים. בקבוצות קטנות הילדים בחרו את הנושא שעניין אותם ללמוד בקשר לחג, למשל בחנוכה הם רצו ללמוד על סופגניות. הם שאלו 'למה קוראים כך לסופגנייה?' ואת הידע הזה הם העבירו לשאר ילדי הגן בדרך של הצגה. הרגשתי שהלמידה שלנו מאוד עשירה וגם מאפשרת לילדים להביע את עצמם מול הקבוצה הגדולה בדרכים שונות, ולרכוש ביטחון עצמי ותחושת מסוגלות.

תיעוד הלמידה

אחד הקשיים שהיו לי היה תיעוד הלמידה. בהדרכת דוד למדתי דרכים חדשות יצירתיות לתיעוד בגן, ועם הזמן התיעוד הפך להיות לחלק משמעותי בחקר. אם עד אז חשבתי שתיעוד זה רק לתלות את התוצרים של הילדים, כעת גיליתי שתיעוד הוא למידה בפני עצמה. למדתי שתוך כדי התיעוד הילדים מפתחים חשיבה, מתנסים בכתיבה, בניסוח משפטים, מחזקים את הידע הקודם שלהם, עורכים רפלקציה, והגנת מגלה מה הם באמת למדו. מאחר שהתיעוד שייך להם, הם מובילים את ההורים שלהם לראות את התוצרים שלהם. זו הייתה בשבילי תובנה מופלאה ועוד כלי מקצועי שרכשתי.

שיתוף הסייעת בחקר

עם הזמן שכללתי את יכולת ההתארגנות שלי בגן, וגם את יכולת למידת החקר. התאהבתי בחקר. גיליתי שהוא המנוע שלי ושל הילדים ללמידה. ראיתי שגם הסייעת בגן לומדת, יוזמת ונהנית מהחקר בגן. דוד התווה דרך של שיתוף פעולה מלא עם הסייעת, הסייעת שותפה בחשיבה, הסייעת צריכה להבין את דרך העבודה בגן, כי היא חלק משמעותי בחיי הילדים. לעיתים קיימנו פגישות עם הסייעת בעיקר כאשר היא הייתה אחראית על פעילות מסוימת. כך למשל שנה אחת הנהגנו בגן אכילה משותפת. הסייעת הייתה אחראית על הכנת הכריכים יחד עם הילדים ושיתפה את הילדים בקבלת ההחלטות על התפריט לארוחת הבוקר. בדרך זו העברנו מסר של שותפות, אכפתיות ולמידה מכל פעולה שמתרחשת בחיי הגן.

החקר כמוטיב בגן

שיטת החקר זלגה לתחומים נוספים שלא חשבתי עליהם. התיווך שלי בפינות הגן תמיד לווה בשאלות כמו מה אתם רוצים לעשות? איך תעשו את זה? ובהכנסת גירויים חדשים. פינת משפחה פשטה ולבשה צורה לפי רצונות הילדים. פעם הפכה לפיצרייה ופעם למרפאה, שוב בדרך של חקר וחשיבה: מה צריך להיות במרפאה? איך נראית? מה תפקיד הרופא? ובפיצרייה: איך נכין משולשים? באילו חומרים נשתמש? כמה עולה פיצה? בפינת הקוביות בדקנו לאיזה גובה בנינו את המגדל וערכנו מדידות. גם כאן חקרנו כיצד נמדוד? עם מה כדאי? לספריית הגן קניתי ספרי מידע רבים ושונים, והיא הייתה עשירה מאוד. גם שם הילדים התבוננו בספרים וביקשו ללמוד עוד, לקרוא עוד. החקר נכנס גם בשיחות פשוטות עם ילדים בגן סביב פתרון בעיות: ילד ביקש ממני לפתוח לו חטיף אנרגיה ואני שאלתי אותו איך אפשר לפתוח את החטיף? למי יש רעיון? השיח שלי עם הילדים השתנה לגמרי והפך להיות מעודד חשיבה, השערות ופתרון בעיות. פינת יצירה שהייתה פתוחה כל היום אפשרה לילדים לחקור חומרים ולבדוק אותם. דוד הנחה אותי להניח מגוון של חומרים: מספריים, דבק מסוגים שונים, גרוטאות מגוונות ולתת לילדים לבדוק איזה דבק ישרת אותם בצורה הטובה ביותר.

אחד הדברים שאני אוהבת להכין עם הילדים הוא משחקים. באמצעות המשחק הטמעתי את רעיונות החקר. בפעילות הזו הילדים צריכים לתכנן משחק. הם בוחרים איזה סוג משחק להכין (זיכרון, מסלול, איקס-עיגול ועוד) ולאחר מכן לתכנן באילו חומרים כדאי להם להשתמש כדי להכין אותו. תוך כדי עבודה הילדים גילו תכונות של חומרים שונים, ודרכי עבודה יעילות (עדיף לצבוע שטח בטוש או בגואש? מה היתרון והחיסרון של כל דבר?).

בעקבות החקר התחלתי לשתף יותר את הילדים בקבלת החלטות בגן, למשל בתכנון של מסיבות. את מסיבת סוף השנה הילדים תכננו יחד איתי, ואני זוכרת אותה כמסיבה הטובה ביותר שהייתה בגן. היא הגיעה מתוך אמונה שאפשר לתת לילדים לקבל החלטות.

התאמת סביבת הגן לדרך החקר

חלק מהעבודה בשיטת החקר היא לארגן את הגן בצורה שמעודדת עצמאות. יחד עם דוד כמובן תכננו את ארגון המבנה מתוך חשיבה שיש לתת לילדים מרחב לתנועה, התנסות ועצמאות. כך למשל מיקמנו את כן הציור ליד הכיור, על מנת שהילדים יוכלו לשטוף מכחולים ולהחליף את המים באופן עצמאי. הרחבנו את מרכז הבנייה והבית, על מנת לאפשר ליותר ילדים משחק חופשי וגם לשמור על התוצרים שלהם ליום המחרת.

הוספנו למרכז הבנייה גלילים, דבק נייר, טושים ודפים על מנת להעשיר את המשחק ואת היצירתיות של הילדים. מיקמנו שולחנות ליד כוננית המשחקים מאחר שרצינו לתת לילדים לבחור את המשחק שהם מעוניינים בו. יצרנו מרכז יצירה שבו מגוון חומרים ממוינים, צבעים מסוגים שונים, חומרי הדבקה וגזירה שכולם נגישים לילדים ומאפשרים להם התנסות חופשית.

חשיבות ההדרכה, ההדגמה ושיחות המשוב

תצפית ושיחות משוב הן בין הדברים החשובים בהטמעת נושא החקר. שיחות המשוב אחרי הצפייה בגן היו תמיד יעילות ומקדמות. התצפית אפשרה התייחסות קונקרטית לנעשה בגן, ושיקפה לי את ההתנהלות שלי. תמיד קיבלתי דף עם סיכום התצפית שאפשר לי להתבונן בעצמי מנקודת מבט שונה וגם הצעות להתייעלות. עד היום אני שומרת את המחברות עם דפי התצפית ומעיינת בהם. העיון אפשר לי לראות את ההתקדמות שלי וגם ליישם רעיונות שטרם יישמתי.

חלק מהטמעת הנושא היה גם הדגמה. מדי פעם כאשר דוד היה מגיע אל הגן הוא היה מנצל את הנוכחות שלו להדגים לי למידת חקר. אני זוכרת שתי הדגמות מיוחדות. באחת דוד צפה בילדים משחקים בגולות. הוא הציע להם לבדוק איך הגולות מתגלגלות בתוך גלילים. בגן היו לנו גלילים גדולים במיוחד באורך של מטר, הילדים הביאו אותם והתחילו לנסות לגלגל את הגולות בגבהים שונים. לאחר מכן הם חיברו את הגלילים ויצרו מנהרה ארוכה. ילדים נוספים התעניינו בפעילות ושאלו שאלות שאותן הם בדקו בעזרת דוד. בפעם אחרת הילדים היו בחצר והכדור שלהם נפל לתוך פח גדול. הם ניסו להוציא אותו ודוד התקרב אליהם ושמע את הרעיונות שלהם כיצד לחלץ את הכדור. הוא עודד אותם לחשוב ולגם לבצע את הרעיונות שלהם. לבסוף כשחולץ הכדור דוד הציע להם לכתוב סיפור ממה שקרה להם. הילדים ישבו עם דוד ותיעדו את כל התהליך על ידי סיפור. דוד כתב, מספר את העמודים, ולאחר מכן הילדים ציירו, ואת הסיפור הקראנו בגן. הדוגמה הזו מלווה אותי תמיד, ובכל חקר שאני עורכת אני מכינה עם הילדים סיפורתי עוד בדרך זו.

סיכום

הטמעת למידת חקר בגן הילדים הנה תהליך ארוך הדורש מהגננת יכולות רבות כמו ארגון, למידה, הקשבה, סקרנות, יצירתיות, גמישות ועוד. מלבד משאבים פנימיים אלה זקוקה הגננת ליד מכוונת, לעידוד ולתמיכה; לשותף נוסף שמגלה התלהבות, יצירתיות ומהווה

השראה ליישום השיטה. אני חושבת כי למידת חקר דורשת מהגננת יכולת התחדשות ופתיחות ללמוד דברים חדשים. עליה להיות אדם לומד וסקרן בעצמה. להיות במקום שהיא לא יודעת הכול, שגם היא לומדת עם ילדי הגן. יחד עם הילדים חקרתי את נושא השוקולד, הזהב, הארמון, האבן, הפינגווינים, הקשת, הנמלים, החלל, הצוללנים, העץ, האגדות, אפריקה, הדינוזאורים, בית המקדש, כלב הים הנמרי, בתים, גלגלים ועוד ועוד. נושאים אלו שנבחרו על ידי הילדים הרחיבו את התפיסה שלי לגבי למידה של ילדים, ואת ההבנה שלי כי ילדים יכולים ללמוד דברים רבים בדרכים שונות ויצירתיות ומהבחינה הזו אפילו השמים הם לא הגבול.